

Etholiadau lleol yng
Nghymru

Canllaw i ymgeiswyr ac asiantiaid

Rhan 1 o 6 – A allwch sefyll
etholiad?

Mai 2026

Mae'r ddogfen hon yn gymwys i etholiadau sirol ac etholiadau bwrdeistrefi sirol. Nid yw'n gymwys i etholiadau cynghorau cymuned. Gellir gweld ein canllawiau a'n hadnoddau ar gyfer etholiadau eraill yn y DU ar ein gwefan yn: <https://www.electoralcommission.org.uk/cy/rwyf-yneg-pleidleisiwr/ymgeisydd-neu-asiant>

Cynnwys

Gwybodaeth hanfodol	2
Amodau cymhwyso ar gyfer sefyll etholiad.....	3
Anghymwysïadau	4
A allaf sefyll etholiad mewn mwy nag un ward o fewn yr un awdurdod lleol?	6
Gwybodaeth atodol.....	8
Yr amodau cymhwyso	8
a. Bod yn etholwr llywodraeth leol cofrestredig.....	8
b. Meddiannu unrhyw dir neu safle arall yn yr ardal awdurdod lleol fel perchennog neu denant	8
c. Mae eich prif weithle neu'ch unig weithle yn yr ardal awdurdod lleol.....	10
d. Byw yn yr ardal awdurdod lleol	10
Rhagor o wybodaeth am rai anghymwysïadau.....	11
Gweithio i'r awdurdod lleol	11
Swyddi dan gyfyngiadau gwleidyddol	12
Cyfyngiadau methdaliad neu orchymyn interim	14
AS yn sefyll mewn etholiadau lleol.....	13

2

Gwybodaeth hanfodol

Mae'r adran hon o'r ddogfen yn cynnwys ein canllawiau ar b'un a allwch sefyll etholiad ar gyfer etholiad sirol neu etholiad bwrdeistref sirol yng Nghymru. Darperir gwybodaeth atodol ar gefn y ddogfen hon, sydd ond yn berthnasol efallai i rai ymgeiswyr. Gallwch weld y canllawiau atodol hyn drwy glicio ar y dolenni yn y ddogfen hon neu drwy glicio ar bennawd y bennod ar y dudalen gynnwys.

Yn y ddogfen hon, byddwn yn defnyddio 'chi' i gyfeirio at yr ymgeisydd. Rydym hefyd yn defnyddio 'rhaid' wrth gyfeirio at ofyniad penodol. Rydym yn defnyddio 'dylai' ar gyfer eitemau sydd yn arfer da gofynnol yn ein barn ni, ond nad ydynt yn ofynion cyfreithiol neu reoleiddiol.

Mae'r dyddiadau cau y sonnir amdanynt yn y ddogfen hon yn rhai cyffredinol ac rydym wedi cyhoeddi [amserlen gyffredinol ar gyfer etholiadau ar ein gwefan](#).

Os bydd isetholiad wedi cael ei alw, byddwch yn gallu cael copi o'r amserlen benodol ar gyfer yr etholiad hwnnw gan y Swyddog Canlyniadau.

Rydym yma i helpu, felly cysylltwch â ni os oes gennych unrhyw gwestiynau. Mae ein manylion cyswllt yn y [ddogfen trosolwg](#).

Mae deddfwriaeth diogelu data yn gymwys i'r gwaith o brosesu'r holl data personol. Cysylltwch â [Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth](#) i gael rhagor o wybodaeth am sut mae'r Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data yn effeithio arnoch chi.

Amodau cymhwyso ar gyfer sefyll etholiad

1.1 Er mwyn gallu sefyll fel ymgeisydd mewn etholiad llywodraeth leol yng Nghymru, rhaid i chi:¹

- fod yn 18 mlwydd oed o leiaf
- bod yn ddinesydd Prydeinig, yn ddinesydd Gwyddelig, yn ddinesydd cymwys o'r [Gymanwlad](#) neu'n ddinesydd tramor cymwys, ac yn bodloni o leiaf un o'r pedwar amod cymhwyso canlynol:
 - a. Rydych wedi'ch cofrestru, a byddwch yn parhau i gael eich cofrestru fel etholwr llywodraeth leol ar gyfer yr ardal awdurdod lleol yr ydych yn dymuno sefyll fel ymgeisydd ynndi o ddiwrnod eich enwebiad ymlaen. Gweler paragraff **1.12** am ragor o wybodaeth.
 - b. Rydych wedi meddiannu unrhyw dir neu safle arall yn yr ardal awdurdod lleol fel perchennog neu denant yn ystod y 12 mis cyn y diwrnod y cewch eich enwebu a diwrnod yr etholiad. I gael rhagor o wybodaeth, gweler paragraff **1.13**.
 - c. Mae eich prif weithle neu'ch unig weithle yn ystod y 12 mis diwethaf cyn y diwrnod y cewch eich enwebu a diwrnod yr etholiad wedi bod yn yr ardal awdurdod lleol. Rhoddir rhagor o wybodaeth ym mharagraff **1.20**.
 - d. Rydych wedi byw yn yr ardal awdurdod lleol yn ystod y 12 mis cyfan cyn y diwrnod y cewch eich enwebu a diwrnod yr etholiad. Gweler paragraff **1.21** am ragor o fanylion.

Dinesydd **cymwys** o'r Gymanwlad yw dinesydd o'r Gymanwlad:

- nad oes angen caniatâd arno i ddod i mewn i'r Deyrnas Unedig neu aros yno, neu
- sydd â chaniatâd penagored i aros yn y Deyrnas Unedig

Dinesydd tramor cymwys yw unigolyn nad yw'n un o'r canlynol:

- dinesydd y Gymanwlad, neu
- dinesydd Gweriniaeth Iwerddon

ac sydd â chaniatâd i aros, neu nad oes angen caniatâd arno i aros, neu sy'n cael ei drin fel rhywun sydd â chaniatâd i ddod i mewn i'r DU neu aros yno

4

Mae'r ystod lawn o anghymwysiadau yn gymhleth ac os oes unrhyw amheuaeth gennych ynghylch p'un a ydych wedi eich anghymhwyso, rhaid i chi wneud popeth o fewn eich gallu i gadarnhau nad ydych wedi eich anghymhwyso cyn cyflwyno eich papurau enwebu.

Rhaid i chi sicrhau nad ydych wedi eich anghymhwyso oherwydd gofynnir i chi lofnodi un o'r papurau enwebu sy'n ofynnol er mwyn cadarnhau nad ydych wedi eich anghymhwyso.

Mae'n drosedd gwneud datganiad ffug ar eich papurau enwebu o'ch cymhwyster ar gyfer cael eich ethol, felly os oes unrhyw amheuaeth gennych, dylech gysylltu â'ch cyflogwr, edrych ar y ddeddfwriaeth neu, os oes angen, ceisio eich cyngor cyfreithiol annibynnol eich hun.

Ni fydd y Swyddog Canlyniadau yn gallu cadarnhau a ydych wedi eich anghymhwyso ai peidio.

Anghymwysiadau

1.2 Ar wahân i fodloni'r amodau cymhwyso ar gyfer sefyll etholiad, rhaid i chi sicrhau hefyd nad ydych wedi eich anghymhwyso.

1.3 Mae rhai pobl wedi'u hanghymhwyso rhag bod yn aelod o awdurdod lleol yng Nghymru.

- a. **Rydych wedi eich cyflogi gan yr awdurdod lleol** neu'n dal swydd gyflogedig o dan yr awdurdod (gan gynnwys cyd-fyrddau neu bwyllgorau).² Noder y gallwch fod 'yn gyflogedig gan yr awdurdod lleol' os ydych, er enghraifft, yn gweithio mewn rhai ysgolion, i'r gwasanaeth tân, yr heddlu neu'r gwasanaeth ieuchyd. Nid yw'r rhestr hon yn

un gynhwysfawr. I gael rhagor o wybodaeth, gweler paragraff **1.24**.

- b. Rydych yn dal **swydd dan gyfyngiadau gwleidyddol**.³ I gael rhagor o wybodaeth, gweler paragraff **1.32**.

1.4 Mae rhai pobl wedi'u hanghymhwysu rhag cael eu hethol neu fod yn aelod o awdurdod lleol yng Nghymru. Ni allwch fod yn ymgeisydd os ydych, ar adeg eich enwebu ac ar y diwrnod pleidleisio:

- c. Yn destun **gorchymyn cyfyngiadau methdaliad neu orchymyn interim**.⁴ I gael rhagor o wybodaeth, gweler paragraff **1.35**.
- d. Rydych wedi **cael eich diarddel o dan Ddeddf Cynrychiolaeth y Bobl 1983** (sy'n cwmpasu arferion etholiadol llwgr neu anghyfreithlon). Mae'r anghymhwysiad am ymarfer anghyfreithlon yn dechrau o'r dyddiad y cafodd person ei ddyfarnu'n euog gan lys etholiad neu ei gollfarnu ac mae'n para am dair blynedd. Mae'r anghymhwysiad am arfer llygredig yn dechrau o'r dyddiad y cafodd person ei ddyfarnu'n euog gan lys etholiad neu ei gollfarnu ac mae'n para am bum mlynedd,⁵ oni bai ar unrhyw adeg o fewn y cyfnod hwnnw bod llys yn penderfynu na ddylid cadarnhau'r gollfarn, ac yn yr achos hwnnw mae'r anghymhwysiad yn dod i ben ar yr adeg honno⁶
- e. Rydych yn **ddarostyngedig i ofynion hysbysu Rhan 2 Deddf Troseddau Rhywiol 2003** ac mae'r cyfnod arferol a ganiateir ar gyfer gwneud apêl neu gais yng nghyswllt y gorchymyn neu'r hysbysiad wedi mynd heibio.⁷ Ni fydd person sydd yn y broses o wneud apêl neu gais mewn perthynas â'r anghymhwysiad yn cael ei anghymwysu ar unrhyw adeg cyn diwedd y diwrnod y penderfynir ar yr apêl, y rhoddir y gorau i'r apêl neu'r cais, neu y mae'n methu oherwydd diffyg erlyniad⁸.
- f. Rydych wedi cael euogfarn droseddol yn ystod y cyfnod o bum mlynedd a ddaeth i ben ar ddiwrnod yr etholiad, neu ers cael eich ethol rydych wedi eich profi yn euog o drosedd yn y DU, rydych wedi eich dedfrydu

6

i gyfnod o garchar o dri mis neu fwy (gan gynnwys dedfryd a ohiriwyd), heb y dewis o ddirwy, ac mae'r cyfnod cyffredin a ganiateir ar gyfer gwneud apêl neu gais o ran yr euogfarn wedi mynd heibio.⁹ Nid yw person sydd yn y broses o wneud apêl neu gais mewn perthynas â'r euogfarn wedi'i anghymhwysu ar unrhyw adeg cyn diwedd y diwrnod pan waredir neu rhoddir y gorau i'r apêl neu'r cais, neu pan fydd yr apêl neu'r cais yn methu oherwydd diffyg erlyniad.¹⁰

1.5 Gall rhywun gael ei anghymhwysu rhag sefyll etholiad os yw wedi cael ei anghymhwysu rhag sefyll etholiad ar gyfer awdurdod lleol yn dilyn penderfyniad Panel Dyfarnu Cymru.¹¹

1.6 Bydd person wedi ei anghymhwysu rhag dod yn aelod (drwy etholiad neu fel arall), neu barhau i fod yn aelod, o unrhyw awdurdod lleol yng Nghymru, os yw'r person yn dal swydd prif weithredwr awdurdod lleol sy'n gyngor ar sir neu fwrdeistref sirol yng Nghymru.

A allaf sefyll etholiad mewn mwy nag un ward o fewn yr un awdurdod lleol?

1.7 Er y gallwch gyflwyno papurau enwebu ar gyfer mwy nag un ward, ni allwch sefyll etholiad mewn mwy nag un ward o fewn yr un awdurdod lleol ar ôl y dyddiad cau ar gyfer tynnu eich enw yn ôl.

1.8 Os bydd y Swyddog Canlyniadau yn derbyn eich papurau enwebu a'ch bod yn cael eich enwebu'n ddilys mewn mwy nag un ward o fewn yr un awdurdod lleol, rhaid i chi dynnu eich enw yn ôl o bob ward ond un erbyn 4pm ar y 19eg diwrnod gwaith cyn yr etholiad. Os na wnewch hyn, yna tybir eich bod wedi tynnu eich enw yn ôl o bob ward.

1.9 Ceir rhagor o fanylion naill yn:

- [Rhan 2a: Sefyll fel ymgeisydd annibynnol](#) neu [Rhan 2b: Sefyll fel ymgeisydd plaid](#).

Gwybodaeth atodol

Yr amodau cymhwyso

1.10 Wrth gwblhau eich cydsyniad i'ch enwebu bydd gofyn i chi nodi pa gymwysterau sy'n berthnasol i chi. Dylech nodi'r holl gymhwysterau sy'n berthnasol i chi ar y ffurflen.

a. Bod yn etholwr llywodraeth leol cofrestredig¹²

1.11 Er mwyn gallu defnyddio'r amod cymhwyso hwn, rhaid i'ch enw ymddangos ar gofrestr yr etholwyr llywodraeth leol ar gyfer yr ardal awdurdod lleol yr hoffech sefyll ynddi ar adeg eich enwebiad a thrwy gydol eich cyfnod yn y swydd os cewch eich ethol. Yn wahanol i amodau cymhwyso eraill nad oes ond rhaid i chi eu bodloni ar ddiwrnod eich enwebiad a'r diwrnod pleidleisio, mae hwn yn amod cymhwyso parhaus. Felly argymhellwn, os ydych yn bodloni unrhyw rai o'r amodau cymhwyso eraill hefyd, eich bod yn nodi hyn ar eich papur enwebu.

b. Meddiannu unrhyw dir neu safle arall yn yr ardal awdurdod lleol fel perchennog neu denant¹³

1.12 Er mwyn gallu defnyddio'r amod cymhwyso hwn, rhaid eich bod wedi meddiannu unrhyw dir neu safle arall yn yr ardal awdurdod lleol fel perchennog neu denant yn ystod y 12 mis

cyn y diwrnod y cewch eich enwebu a chyn y diwrnod y pleidleisio.

1.13 Rhaid i chi feddiannu ‘tir neu safle arall’ er mwyn bodloni’r amod cymhwysu hwn. Gall cynnwys y geiriau ‘safle arall’ weithiau gael ei ystyried yn rhywbeth heblaw am dir (h.y. rhyw fath o adeiladwaith). Gan fod ‘tir’ a ‘safle arall’ yn ddewisiadau amgen mae’n bosibl, mewn egwyddor, i rywun fodloni’r amod cymhwysu hwn drwy feddiannu tir yn unig. Gellir dadlau bod rhai adeiladweithiau y tu allan i’r term ‘safle’ (e.e. pabell, carafán, cwch preswyl neu gartref symudol). Fodd bynnag, dim ond cadarnhau ei fod yn meddiannu’r tir y mae, er enghraifft, ei babell arno y mae’n rhaid i rywun ei wneud i feddiannu adeiladwaith o’r fath.

1.14 Os yw’r tir neu’r safle yn croesi ffin awdurdod lleol, mae’r tir/safle yn yr ardal honno o ran y ddau awdurdod lleol.

1.15 Rhaid i chi hefyd feddiannu’r tir neu’r safle arall fel ‘perchennog’ neu ‘denant’. Gellir cadarnhau perchnogaeth drwy ddangos hawl i’r tir neu’r safle dan sylw. Cadarnheir tenantiaeth drwy ddangos bod y tir ar brydles. Mewn nifer o amgylchiadau, bydd prydles yn goroesi hyd yn oed os yw wedi dod i ben a bod y partion wedi methu â llofnodi prydles newydd, a bydd y denantiaeth yn goroesi drwy gytundeb dealedig rhwng y partion. Felly, gall amgylchiadau godi lle y gall fod angen cadarnhau tenantiaeth rhywun o dir neu safle drwy gyflwyno tystiolaeth heblaw am brydles gyfredol.

1.16 Rhaid eich bod hefyd wedi ‘meddiannu’r tir neu’r safle. Felly, yn ogystal â chadarnhau perchnogaeth gyfreithiol neu denantiaeth gyfreithiol, rhaid i chi gadarnhau eich bod wedi meddiannu’r tir neu’r safle mewn gwirionedd. Mae hwn yn gwestiwn ffeithiol ym mhob achos. Mae’r dehongliad o’r term ‘meddiannu’ mewn cyd-destunau cyfreithiol eraill yn awgrymu nad oes angen i rywun breswyllo’n bersonol ar y tir neu’r safle (a all gael ei gwmpasu, beth bynnag, gan yr amod cymhwysu ‘yn byw yn yr awdurdod lleol’).

1.17 Fodd bynnag, mae’n golygu bod angen i rywbeth gael ei wneud mewn gwirionedd ar y tir neu’r safle - ni ellir disgrifio tŷ

10

gwag heb ei gloi er enghraifft fel rhywle sydd wedi ei 'feddiannu'. Mae hefyd yn golygu bod angen rhywfaint o reolaeth er mwyn atal eraill rhag ymyrryd â'r tir neu'r safle. Os ydych wedi is-osod eich tir neu safle cyfan i rywun arall, bydd hyn yn awgrymu nad ydych yn ei 'feddiannu' ar eich pen eich hun.

1.18 Yn olaf, rhaid eich bod wedi meddiannu'r tir neu'r safle yn ystod y deuddeg mis cyfan cyn y diwrnod y cewch eich enwebu a'r diwrnod pleidleisio. Dylid gweithio allan a fydd absenoldeb yn eich atal rhag honni eich bod wedi meddiannu'r tir neu'r safle yn ystod y flwyddyn flaenorol drwy ystyried pob ffactor arall: er enghraifft, a ydych wedi caniatáu i eraill feddiannu'r tir neu'r safle yn eich absenoldeb, a'r rheswm dros eich absenoldeb.

c. Mae eich prif weithle neu'ch unig weithle yn yr ardal awdurdod lleol¹⁴

1.19 Er mwyn gallu defnyddio'r amod cymhwyso hwn, rhaid bod eich prif weithle neu'ch unig weithle wedi bod yn yr ardal awdurdod lleol yn ystod y 12 mis cyn y cewch eich enwebu a chyn y diwrnod pleidleisio ei hun. Nid oes rhaid i chi fod mewn swydd â thâl er mwyn bod yn gymwys, cyhyd â'ch bod yn bodloni'r gofyniad bod yn rhaid i'ch prif weithle neu'ch unig weithle fod yn yr ardal awdurdod lleol. Byddai cynghorwyr yn gallu defnyddio'r amod cymhwyso hwn os mai eu prif swydd neu eu hunig swydd yw bod yn gynghorydd, ar yr amod bod eu lle gwaith yn yr awdurdod lleol.

d. Byw yn yr ardal awdurdod lleol¹⁵

1.20 Er mwyn gallu defnyddio'r amod cymhwyso hwn, nid yw'n golygu eich bod wedi gorfod byw yn yr un cyfeiriad am 12 mis cyfan cyn y diwrnod y cewch eich enwebu, ond eich bod wedi byw yn yr un ardal awdurdod lleol yn ystod y 12 mis cyfan hynny.

1.21 Os ydych, dros y 12 mis diwethaf, wedi byw mewn mwy nag un cyfeiriad yn yr ardal awdurdod lleol, dylech restru ar eich papur enwebu yr holl gyfeiriadau yr ydych wedi byw ynddynt yn ystod y cyfnod hwnnw.

1.22 Mae'r amod cymhwyso hwn hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i chi fyw yn yr ardal awdurdod lleol o'r dyddiad enwebu tan y diwrnod pleidleisio.

Rhagor o wybodaeth am rai anghymwysiaid

Gweithio i'r awdurdod lleol¹⁶

1.23 Cewch eich anghymhwyso rhag bod yn aelod o awdurdod lleol penodol os ydych yn swyddog cyflogedig neu'n gyflogai yn yr awdurdod lleol hwnnw. Fodd bynnag, nid ydych wedi eich anghymwysio rhag sefyll fel ymgeisydd mewn etholiad i awdurdod lleol. Am ragor o wybodaeth, gweler paragraff **1.31**.

1.24 Byddai hyn yn wir:

- os yw eich penodiad wedi cael ei wneud
- os gallai gael ei wneud
- os yw wedi cael ei gadarnhau gan yr awdurdod lleol ei hun
- os yw wedi cael ei gadarnhau gan unrhyw un o bwyllgorau neu is-bwyllgorau'r awdurdod lleol
- os yw wedi cael ei gadarnhau gan unrhyw gyd-bwyllgor neu awdurdod Parc Cenedlaethol lle caiff yr awdurdod lleol ei gynrychioli gan rywun sy'n dal swydd neu gyflogaeth o'r fath

1.25 Fodd bynnag, nid yw anghymhwysiad ar sail bod yn swyddog cyflogedig neu gyflogai yn gymwys i swydd cadeirydd, is-gadeirydd, aelod llywyddol neu ddirprwy aelod llywyddol yr awdurdod lleol. Bydd gan rai awdurdodau drefniadau gweithredol a fydd yn cynnwys gweithrediaeth

12

arweinydd a chabinet. Yn yr achosion hynny, ni fydd yr anghymhwysiad yn gymwys i swydd arweinydd gweithrediaeth, aelod o'r weithrediaeth na chynorthwydd gweithrediaeth.

1.26 Fel arfer mae gan awdurdodau lleol bwyllgorau ac is-bwyllgorau. Caiff swyddogion cyflogedig awdurdod lleol a gyflogir o dan gyfarwyddyd pwyllgorau neu is-bwyllgorau o'r fath eu hanghymhwysio rhag sefyll i'r awdurdod hwnnw. Hefyd, lle mae gan bwyllgor neu is-bwyllgor o'r fath aelod, neu aelodau, a benodir ar enwebiad awdurdod lleol arall, bydd yr anghymhwysiad hefyd yn gymwys i gael eich ethol i'r awdurdod lleol arall.

1.27 Os ydych yn swyddog cyflogedig awdurdod lleol a gyflogir o dan gyfarwyddyd cyd-fwrdd, awdurdod Parc Cenedlaethol neu gyd-bwyllgor, cewch eich anghymhwysio rhag cael eich ethol fel aelod o'r holl awdurdodau a gynrychiolir ar y corff hwnnw.

1.28 Gall cyd-fyrddau, cydbwyllgorau ac ati gynnwys sefydliadau amrywiol, fel gwasanaethau tân ac awdurdodau addysg. Felly, fel rheol, os ydych yn gweithio yn y sector cyhoeddus lleol, dylech ofyn i adran Adnoddau Dynol eich cyflogwr i'ch helpu i gadarnhau a fyddai'r anghymhwysiad yn gymwys i chi. Weithiau gall cydberthnasau cyflogaeth fod yn gymhleth ac os felly, rydym yn argymhell eich bod yn ceisio eich cyngor cyfreithiol eich hun.

1.29 Os ydych yn athro mewn ysgol neu sefydliad addysgol arall a gynhelir neu a gynorthwyir gan gyngor lleol, cewch eich anghymhwysio rhag bod yn aelod o'r awdurdod lleol.¹⁷

1.30 Os cewch eich ethol, nid yw'r anghymhwysiad gweithio i'r awdurdod lleol yn gymwys ar unrhyw adeg cyn i chi wneud datganiad derbyn swydd. Byddai'n rhaid eich bod wedi ymddiswyddo cyn llofnodi'r datganiad derbyn swydd.¹⁸

Swyddi dan gyfyngiadau gwleidyddol¹⁹

1.31 Os ydych yn gyflogedig gan awdurdod lleol unrhyw le ym Mhrydain Fawr, rhaid i chi gadarnhau nad ydych yn dal swydd dan gyfyngiadau gwleidyddol. Os ydych yn dal swydd dan gyfyngiadau gwleidyddol, cewch eich anghymhwysu rhag sefyll etholiad i unrhyw gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol yng Nghymru. Fodd bynnag, gallwch sefyll etholiad ar gyfer cyngorau cymuned (ar yr amod nad ydych hefyd yn gyflogedig gan y cyngor cymuned, eich bod yn bodloni'r holl amodau cymhwysu ac nad ydych fel arall wedi'ch anghymhwysu).

1.32 Y swyddi dan gyfyngiadau gwleidyddol yw:

- Pennaeth y Gwasanaeth Cyflogedig
- prif swyddogion statudol (y prif swyddog cyllid, y prif swyddog addysg, y prif swyddog ar gyfer rhai brigadau tân neu'r cyfarwyddwr gwasanaethau cymdeithasol)
- prif swyddogion anstatudol (gan gynnwys rhywun y mae'n ofynnol iddo, o ran pob un o ddyletswyddau ei swydd neu'r rhan fwyaf ohonynt, fod yn atebol neu'n uniongyrchol atebol i'r awdurdod lleol neu unrhyw bwyllgor neu is-bwyllgor yn yr awdurdod neu bennaeth gwasanaeth cyflogedig yr awdurdod)
- dirprwy brif swyddogion (rhywun y mae'n ofynnol iddo, o ran pob un o ddyletswyddau ei swydd neu'r rhan fwyaf ohonynt, fod yn atebol neu'n uniongyrchol atebol i un neu fwy o'r prif swyddogion)
- y swyddog monitro
- swyddogion sy'n ymarfer pwerau dirprwyedig
- cynorthwywyr i grwpiau gwleidyddol
- swydd sensitif sy'n bodloni un neu ddau o'r meini prawf canlynol sy'n gysylltiedig â dyletswyddau:
 - I. rhoi cyngor yn rheolaidd i'r awdurdod (gan gynnwys pwyllgorau, is-bwyllgorau a chydbwyllgorau y cynrychiolir yr awdurdod arnynt)
 - II. siarad ar ran yr awdurdod yn rheolaidd â newyddiadurwyr neu ddarlledwyr

14

1.33 Dylech gadarnhau gydag adran Adnoddau Dynol eich cyflogwr os nad ydych yn siŵr a ydych yn dal swydd dan gyfyngiadau gwleidyddol.

Cyfyngiadau methdaliad, gorchymyn cyfyngiadau gollwng dyled neu orchymyn interim²⁰

1.34 Nid yw methdaliad ynddo'i hun yn anghymhwysiad. Os ydych wedi'ch dyfarnu yn fethdalwr gan lys yng Nghymru, Lloegr neu Ogledd Iwerddon, ni chewch eich anghymhwyso ar y sail honno. Fodd bynnag fe gewch eich anghymhwyso os ydych yn destun un o'r canlynol: ar hyn o bryd:

- gorchymyn cyfyngiadau methdaliad interim
- gorchymyn cyfyngiadau methdaliad
- gorchymyn cyfyngiad gollwng dyled interim
- gorchymyn cyfyngiadau gollwng dyled

a wnaed gan lys yng Nghymru neu Loegr. Mae'r gyfraith yn y maes hwn yn gymhleth, ac os gwnaed y gorchymyn yn yr Alban neu yng Ngogledd Iwerddon, dylech gymryd eich cyngor cyfreithiol eich hun.

AS yn sefyll mewn etholiadau lleol

1.35 Ni all Aelodau o'r Senedd fod yn aelodau o gyngor sir neu gyngor bwrdeistref sirol²¹ ond mae yna amser gyfyngedig, ac amgylchiadau cyfyngedig, lle gallant gael eu penodi i'r ddwy swydd. Er y gallant sefyll fel ymgeiswyr yn yr etholiad lleol, pe bai AS yn llwyddiannus, byddai'n rhaid iddynt ymddiswyddo o'u sedd yn y Senedd cyn gwneud datganiad derbyn swydd²² neu fel arall cael eu gwahardd rhag bod yn AS.

¹ Deddf Llywodraeth Leol 1972 (LGA 1972) a.79 fel y'i diwygiwyd gan Adran 19 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

² LGA 1972 a.80B(1) ac a.80C

³ Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 a.2

⁴ LGA 1972 a.80A(1)(a)

⁹ LGA 1972 Adran 80A(2)

¹⁰ LGA 1972 a.80A (4) a (5)

¹¹ Deddf Llywodraeth Leol 2000 (LGA 2000) a.79

¹² LGA 1972 a.79(1)(a)

¹³ LGA 1972 a.79(1)(b)

¹⁴ LGA 1972 a.79(1)(c)

¹⁵ LGA 1972 a.79(1)(d)

¹⁶ LGA 1972 a.80C fel y'i hychwanegwyd gan Adran 20 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

¹⁷ LGA 1972 a.80C(3) fel y'i hychwanegwyd gan Adran 20 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

¹⁸ LGA 1972 Adran 80B(1) a (2) fel y'i hychwanegwyd gan Adran 20 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021

¹⁹ Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 a.2

²⁰ LGA 1972 a.80A (1)(a)(b) ac (ab)

²¹ Deddf Llywodraeth Cymru 2006 a.16(1)(zc)

²² Deddf Llywodraeth Cymru 2006 a.17D(2)